

PÅ SPANING EFTER DEN INRE POTENTIALEN

Anne-Christine Hornborg, Professor i Religionshistoria

84

När religionsforskaren Paul Heelas kommenterar en undersökning 2002 om religion och andlighet i Sverige, USA och England drar han slutsatsen att i Sverige verkar religionen kollapsat. Enbart 2 % av befolkningen deltar regelbundet i gudstjänster. Samtidigt verkar antalet icke-troende inte öka. Andra undersökningar visar att religiositeten i Sverige inte minskar, men den utövas inte i kyrkan. Hur går detta ihop?

Nya riter som vill ge hälsa och ökad självinsikt lockar och det är inte i kyrkan eller sjukvården som dessa helande praktiker utövas. En rapport från Stockholmsområdet visar att användningen av alternativ och komplementär medicin fördubblades från 22 % (1980) till 49

Nya entreprenörer med titlar som ackrediterad, diplomerad, auktoriserad, licensierad terapeut eller coach för fram tanken på en andlighet som finns djupt inne i människan som en potential att användas för att må bra, att hämta kraft ur och genomgå en personlig förändring.

% (2001). Mycket av det som praktiseras är en anpassning av asiatiska traditioner till väst och marknadsförs som ayurveda, yoga, mindfulness, reiki etc. Till skillnad från kyrkans praktiker vill inte utövarna själva kalla detta riter utan *tekniker* som alla kan delta i och istället för religion talar de ofta om andlighet, som alla sägs ha inom sig. Men hur ser dessa nya verksamheter ut som inte bara verkar bädda in svenskarna under ett nytt, religiöst täcke utan även tilltalar arbetsplatser som hälsoaktiviteter för att till exempel reducera stress eller hjälpa individen till förhöjd självbild, prestation och utveckling? Så här kan verksamheterna marknadsföras: *Nu kan du träna mindfulness framför datorn eller med mobilen för att minska stress och sova bättre. Vi kan också erbjuda olika koncept för din arbetsplats.*

Ökningen av dessa verksamheter är tydlig på 1990-talet, då flera nyandliga terapiformer, inklusive coaching, erbjuds i olika kurspaket. Nya entreprenörer med titlar som ackrediterad, diplomerad, auktoriserad, licensierad terapeut eller coach för fram tanken på en andlighet som

finns djupt inne i människan som en potential att användas för att må bra, att hämta kraft ur och genomgå en personlig förändring. Budskapet är: Andlighet enar oss medan religioner med sina läror och formella riter skiljer oss åt och de kan till och med skapa konflikter mellan människor och länder. En coachfirma skriver 2009: *Utbildningsarrangören bejaktar också den andliga dimensionen. Vi är övertygade om vår koppling till universell energi och våra möjligheter att få flow i våra liv genom den insikten.* En annan coach uttrycker sin syn på andlighet så här:

Andlighet behövs i våra liv och är inte synonymt med religion [...] Jag arbetar utifrån en andlig syn på människan. Vissa uppfattar detta som flum. Flum är det sista det är för mig. Snarare tvärtom [...] För mig är andlighet och religion två, ibland helt vitt skilda fenomen [...] Andlighet bor överallt och är absolut inte synonymt med kristendomen, islam, hinduismen eller någon annan av våra världsreligioner.

POTENTIAL – DEN NYA SJÄLEN?

I exemplen ovan framställs andlighet som den energigivande kraften, men de nyandliga terapeuterna och coacherna hade också börjat föredra ett mer *vetenskapligt* språk, som inte skulle föra tankarna till religionens värld. Den inneboende själen började istället beskrivas som en inre, gömd potential, som om den befriades, kunde lösa alla problem, från fysiska till misslyckande i karriären. Positivt tänkande var till stor hjälp i denna förändring. De nya entreprenörernas uppgift blev att ge individen tekniken att finna denna inneboende kraft och de var, enligt sin marknadsföring, nödvändiga i denna process.

Den inre potentialen är ett nyckelord i *The Journey*, på svenska "Resan", en nyandlig terapi som skapades av amerikanskan Brandon Bays och utbildar s.k. auktoriserade terapeuter även i Sverige. Bays beskriver hur hon led av cancer, en tumör stor som en basketboll i hennes mage, men efter en resa i sitt inre hittade hon sin inre potential och på 6 veckor hade canceren självläkt. Så här beskriver hon denna läkande kraft:

Djupt inom oss lockar en enorm potential, den väntar på oss för att öppna upp till en oändlig visdom, frihet och kärlek inom oss. Denna närvaro kallar dig hem i denna stund, den längtar att befria dig [...] du har möjligheten att gå till grunden med frågor, lösa dem, få dem att totalt försvinna och låta dig leva ditt liv efter din högsta potential, som ett fullt uttryck av ditt sanna jag.

Potential är således det nya nyckelbegreppet – eller modeordet – och det återkommer på nästan varje nyandlig terapeuts eller coachs hemsida. Här är några axplock från coachers hemsidor:

Coaching innebär att ”frigöra individens potential”.

Att utveckla sin inneboende potential ger en enorm kraft och livsglädje.

Alla människor har en unik potential. Individuell coaching är ett sätt att väcka och skapa möjlighet för att använda denna potential.

Vi kan inte ändra det förflutna, men i framtiden kan du leva med andra tankar, och uppnå din fulla potential.

Den danska etnologen Cecilie Eriksen har beskrivit potentialföreställningen som en “andlig essentialism”, en föreställning om en kärna i människans inre som kan kraftladdas och som individen ska leta efter och utveckla. Så, vad kan sägas om de svenskar som inte ingick i de 2 % jag nämnde i undersökningen i början av min artikel. Har svensken blivit en sekulärt andlig person och en rituell tekniker?

Potential ger en mer vetenskaplig klang än själ och kanske passar detta bättre ”den moderna människan”. Potentialbegreppet är också lättare att sälja in på arbetsplatser. Om alla människor har denna potential inom sig blir denna kraftkälla inte bara ett sätt att nå bättre hälsa och framgång på arbetsplatsen utan också en mysfaktor att förbättra arbetsgemenskapen med.

”TEKNIKER” FÖR DEN INRE POTENTIALEN

Ett exempel på de nya entreprenörernas framgång i offentliga institutioner är regeringens storsatsning – 3 miljarder – att köpa in coacher 2009 för att coacha arbetslösa i det krisdrabbade Sverige att hitta nya jobb. Ett av dessa företag hade en fyrstegsmodell; Eld, Sol, Äng och Hav där den arbetslösa uppmanades att “*Paketera dig själv. Du är unik och helt fantastisk när du är du!*”

Men hur skulle denna paketering gå till? En teknik för att hitta den inre potentialen som flera coachföretag använder sig av kallas NLP, Neuro-Linguistic Programming. NLP-metoden skapades under 1970-talet i Kalifornien av lingvisten John Grinder och Richard Bandler, med bakgrund i matematik, datorprogrammering och psykologi. En av de mer kända förespråkarna för denna teknik och som framgångsrikt spridit den, är Anthony ”Tony” Robbins. Han började föreläsa om NLP 1983 och publicerade 1987 *Unlimited Power: the New Science of Personal Achievement*. Boken tillhör den genre av självhjälpplitteratur som vill ge individen verktyg att

forma om sig själv för att vinna större självförtroende och frihet både i det privata livet och på arbetsplatser. Ett av kapitlen handlar just om NLP:s ”programmering” – ”Mastering you mind: How to run your brain”.

Robbins brukar presentera sig som en *peak performer*. När han framträdde under några dagar i London 2005 fanns 14 000 deltagare på plats, varav flera var anställda som skickats på ledarskapsutbildning. Många hade säkerligen lockats av den mytbildning som bildats kring denne karismatiske ledare och hans förmåga att ge individen självinsikter för att utvecklas, vilket förstärker individens förväntningar på förändring under kursen. Förutom kursavgiften, en snittpris på 5000 kronor (– multiplicera denna summa med 14000 deltagare så framgår att tillställningens omsättning var på nästan 70 miljoner kronor), så omgärdades tillställningen av en stor kommers där t-tröjor och DVD såldes.

En av dem som närvarade i London var Steen Hildebrandt, professor vid Handelshögskolan i Århus. Han tycker det är svårt att klassificera föreställningen – är den att liknas vid en rockkonsert? Eller en modern massväckelserörelse med en väckelsepredikan som har NLP som frälsningslära? Det finns medhjälpare som värmer upp publiken innan huvudattraktionen/stjärnan/Robbins går in på scenen. Det ”rituella” rummet – konferenssalen – är mycket medvetet utformat. Lokalen är mörklad och upplyst av lampor i olika färger. Flera tv-skärmar gör att närvaron av ledaren kryper närmare. Musiken är ett viktigt inslag under mötet. Robbins budskap är pedagogiska i sin upprepning och han skriker dessutom ut dem för att förstärka effekten och få deltagarna att svara. I momentet ”Frigör din inre kraft” uppmanas deltagarna att unisont svara JA på de frågor som Robbins ger och detta skapar en intensiv stämning hos deltagarna. Några av dessa kan också väjas ut för att ”vittna”, det vill säga berätta om sig själva eller få frågor av Robbins.

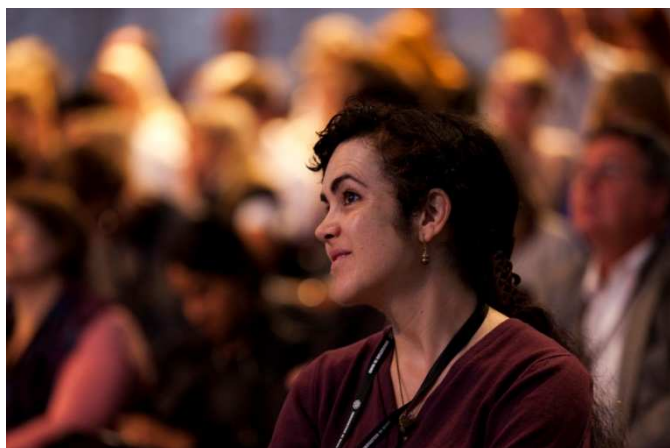

Foto: Gunnar Menander.

Robbins betonar att känslor är viktiga, att inte glömma bort kroppen i sin utveckling. Den sista kursdagen lyckas Robbins att få en stor majoritet att gråta över sina eländiga, ofullbordade liv, och när han frågar om det är så de vill ha sina liv skriker alla: Nej, Nej! Deltagarna uppmanas att på djupet känna efter

och handla. Vems är felet? – föräldrarnas, partners, chefens – det är viktigt att nå denna kännedom, men också att få veta att det går att ändra på.

Hildebrandt menar att kanske är koncern- eller verksamhetspräst ett bra ord för Robbins ledarskap. Verksamhetsprästen intresserar sig inte bara för individens yrkesroll i arbetslivet utan även för individens privatliv. Individens utveckling på arbetsplatsen innebär, enligt Robbins och andra ”verksamhetsprästers” kurser, inte bara att tillägna sig en professionell yrkesroll, utan innefattar också en personlighetsutveckling. Ledarskap börjar med introspektion, att som ledare lära känna sig själv för att kunna leda andra, eller som ett företag i ledarskap skriver: ”*Konsten att leda sig själv – tar itu med den svåra konsten att nå självinsikt och som visar hur man lär sig leda sig själv för att kunna leda andra*”.

VILKA KVALIFIKATIONER KRÄVS?

Robbins har en stark karismatisk utstrålning som utmärker hans ledarskap. Men vilka kvalifikationer behövs för att bli coach? Egentligen inga – coach finns inte i utbildningssystemet utan vem som helst kan starta en coachfirma eller gå någon kurs hos de etablerade, privata firmorna. När ett företag sökte coacher via annonser på arbetsförmedlingen var det följande profil företaget ville den sökande skulle ha:

Brinner du för att inspirera och hjälpa andra till förändring? Hur skulle det kännas om du fick jobba med det du älskar och med människor som uppskattar dig? Hur skulle du må om du fick möjlighet att verkligen visa din fulla potential samtidigt som du själv utvecklas och är en viktig kugge i Sveriges välfärd?

Den sökandes kvalifikationer beskrivs som:

Vi söker dig som har människor som största intresse. Du kommer möta människor som inte har den nivå av lycka, framgång, hälsa och relationer som de vill ha. En del är oroliga för ekonomin, andra stressade eller känner att de inte kommer vidare i livet på olika plan. Genom din coachning, nyfikenhet, ditt genuina intresse för att bidra och inspirera andra till framgång tar du dig lätt och enkelt an de olika situationerna.

Ytterligare en fråga kan ställas om kvalifikationer: kan coachen misslyckas? Egentligen inte. Genom att coachen friskriver sig själv från ansvar är det den enskilde individens fel om förväntningarna inte uppfylls. Gränsen mellan individens ansvar och coachens formuleras i ett coachföretags arbetsbeskrivning för jobbcoacher på följande sätt:

Att se vad mitt ansvar är och inte är.

Du har ett enda ansvarsområde som coach och det är att se till att dialogen är produktiv, att den går framåt, så att den du coachar ges tillfälle att skapa de resultat han önskar. Den du coachar är ansvarig för allt annat: sitt jobb-sökningsprojekt, sitt liv, sin familj, sin ekonomi och sin hund [...] Det är inte du som coach som ska leverera eller prestera något. Ditt jobb är att tillbakavisa allt ansvar som inte är ditt, kliva av "projektledarrollen". Det är den arbetsökandes eget ansvar att nå målet, oavsett omständigheterna. Om arbetsmarknadsläget inte är gynnsamt behöver personen ta ännu större ansvar. Att avvakta och hoppas att förutsättningarna ska bli bättre är att bli ett offer för omständigheterna.

RITER SOM SPEGLAR SAMHÄLLET

Vad är förklaringen till coachingens popularitet? När ett coachföretag bjöd in deltagare var syftet med kursen: *framgång – växande – energi*. Nyckelbudskapet var: *är du nöjd med att vara vanlig? Eller vill du bli enastående?* Jakten efter självförverkligande och bekräftelse visar sig tydligt i media, till exempel hos den kände skådespelare som mycket framgångsrikt lyckats i sin karriär men som under en tidningsintervju berättar om sin största fasa att "inte vara tillräckligt spännande". Uttalandet visar att den moderna människan riskerar att bli använd på samma sätt som fjärrkontrollen eller mingelgruppen; vi byter kanal eller samtalspartner efter hur spännande utbudet är. Individen lever således under ständig risk att vara utbytbar, vilket måste räknas in i det moderna projektets villkor. Om de mest utforskade delarna av världen är kartlagda, finns inte mycket kvar för individen att visa upp som sitt unika projekt, utan den spännande resan och upptäckterna måste flytta in i individens utforskade inre. Detta projekt ska heller inte framstå som ett "problem" utan som en potential att vidareutveckla, vilket kan ske genom att framställa sig på det sätt som man vill vara.

Dagens strukturella problem som ekonomiska kriser och arbetslöshet, stressande arbetsförhållanden, att bara inte orka, förvandlas till individens – "det är du som är problemet" – och det är individen som måste lösa detta. Media förstärker fokus på individen och visar också upp modeller för att hur problemen ska ventileras och

Foto: Kennet Ruona

hanteras: TV-soffans terapeutiska samtalsprogram, Oprah, Dr Phil, program som rör allt från viktminskning till att hitta partners har berett mark för det terapeutiska samtalet och coaching-

en. Alla, även kändisar, har problem som ska presenteras, bearbetas och lösas. Marken har därmed beretts för att även coachens eller lekmanaterapeutens samtal och verksamhet ska kännas som "naturliga" om problem uppstår i vardagen eller på arbetsplatsen. Dessutom skapas drömmar om vad livet kan erbjuda – även du har en inre kraft som kan ge dig ny energi att ta itu med vardagens eller arbetsplatsrelaterade problem, du kanske till och med blir enastående och vinner oanad framgång. Framställningen om en inre potential har därmed blivit ett lönsamt koncept för de nya entreprenörerna att sälja kunskap om till individer med löfte om att helas eller uppnå framgång i detta liv och detta samhälle.

BÖCKER ATT LÄSA:

Furedi, Frank. 2004. *Therapy Culture: Cultivating Vulnerability in an Uncertain Age*. London: Routledge.

Haviv, Joel (red.). 2007. *Medarbejder eller modarbejder – religion i moderne arbejdsliv*. Århus: Klim. I denna bok finns dels ett kapitel av Steen Hildebrandt som varit på kurs med Robbins: "På kurs med NLP guru Tony Robbins"; och av Cecilie Eriksen, som ser likheter mellan potentialen och föreställningar om en själ: "Det guddommelige selv på arbejde".

Hornborg, Anne-Christine. 2012. *Coaching och lekmanaterapi – en modern väckelse?* Stockholm: Dialogos.

Brandon Bays finns på youtube, t.ex.

<http://www.youtube.com/watch?v=J9cnF3Egc0w>):

Anthony Robbins hittas också på youtube, t.ex.

http://www.youtube.com/watch?v=I_7jsuz4sxE